

OKUMA KÜLTÜRÜ OLUŞTURMADA HASAN ONAT MODELİ

Hasan Onat's Model in Creating a Reading Culture

Tolga Kaan DEĞİRMENCİ*

Öz

Etkili bir okuma yöntemi izlemek ve okuma alışkanlığı edinmek, globalleşerek küçülen ve bütünleşen dünyada modern insanın en çok ihtiyaç duyduğu kültür öğelerindedir. Farklı türlerde sayısız kitabı bünyesinde barındıran dünya literatüründen nelerin, nasıl okunması gerektiğine dair zihinlerde büyük bir soru işareti vardır. Çağımızın önemli bilim ve düşünce insanlarından olan Prof. Dr. Hasan Onat'ın kendi araştırma ve tecrübesiyle sistematüğını kurduğu okuma kültürü, bu konuda bir yöntem ve alışkanlık edinebilmek adına arayış içerisinde olanlar için bir örneklik teşkil edecektir. Tam anlamıyla bir kitap kurdu olan ve hayatına sayısız kitabı sığdıran Onat, bir model olarak, bir bireyin neleri, hangi sırayla ve nasıl en verimli şekilde okuyabileceğinin yolunu göstermektedir. O, din ve din anlayışları dâhil olmak üzere merkezinde insanın olduğu her türlü sosyal olay ve olgunun en sağlam analiz ve tespitlerle anlaşılabilmesi için eşsiz bir okuma kültürünü miras bırakmıştır. Yaşantısıyla bizzat örneklediğı bu okuma kültürü, özellikle kendisinin de uzmanlık alanı olan Mezhepler Tarihi ve İlahiyat

Abstract

Following an effective reading method and acquiring a reading habit are among the cultural elements that modern human needs most in the world that is shrinking and integrating by globalizing. There is a big question mark in the minds of what should be read and how from the world literature, which includes numerous books of different genres. The reading culture that Prof. Dr. Hasan Onat, one of the important scientists and thinkers of our age, has systematically established with his own research and experience will set an example for those who are in search of a method and a habit in this regard. Being a literal bookworm and fitting countless books into his life, Onat, as a model, shows the way in which a person can read what, in what order and in the most efficient way. He left behind a unique culture of reading in order to be able to understand all kinds of social events and phenomena in which the human being is at the center, including religion and religious understandings, into the most robust analysis and determinations. This reading culture, which he personally exemplified with his life, offers a matchless quality for

* Araştırma Görevlisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri (İslam Mezhepleri Tarihi) Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye / e-posta: tolgakaan.th@gmail.com / ORCID ID: 0000-0002-2888-195X
Research Assistant, Dokuz Eylul University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Studies (History of Islamic Sects), Izmir, Turkey

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
06.05.2021	21.06.2021	30.06.2021

DOI: 10.18403/emakalat.934031

başta olmak üzere Sosyal/Beşeri/Ma-nevi Bilimler sahasında çalışma yapanlar ve meraklıları için benzersiz bir nitelik arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Okuma, Okuma Kültürü, Okuma Alışkanlığı, Okuma Yöntemi, Onat Okuma Modeli.

those who work in the field of Social/Human/Spiritual Sciences, especially History of Sects and Theology that are his professional fields, and their enthusiasts.

Key Words: Reading Culture, Reading Habit, Reading Method, Onat's Reading Model.

GİRİŞ

Okuma, yalnızca insana özgü olan, düşünen bir varlık olması bakımından, onu diğer canlı türlerinden ayırt etmede en seçkin becerilerden sayılabilecek bir etkinliktir. O, modern yazı tekniklerinin kullanıldığı günümüzden runik harflerin kullanıldığı dönemlere, oralar-dan da kaya çizimlerine başvurulduğu arkaik devirlere kadar insan-lığın yeryüzü serüveninde hemen her zaman onunla birlikte var ol-muştur. Geçmişte taş, deri, ağaç kabuğu gibi çeşitli objelerin üstüne yazılanları okumakla yetinen insan, kâğıdın -daha sonra ise matba-anın- bulunması ve yaygınlaşmasıyla beraber bu eylemini daha ileri seviyelere taşımıştır. Bugüne geldiğimizde ise, gelişen şartların ve teknolojik heryerdeliğin yarattığı imkânla birlikte artık okuma eyle-minin çok daha farklı ve bir o kadar da hayati bir noktaya geldiği açıktır.

Süreğen ilerleme kaydeden bilimin ışığında insanoğlunun günü-müz itibarı ile yakaladığı tekâmül derecesi ve bunun meydana getir-diği koşullar, geçmişte olduğu gibi belli sayıdaki kişilerin, belli sayı-daki kitapları okumasıyla bütün bir insanlığın bu sorumluluğu (belli ölçüde) üstünden attığını sanmasına izin vermemektedir. Modern dünyada, etkin ve yetkin bir birey olma, kendini gerçekleştirme, üret-ken ve kaliteli bir hayat sürme sorumluluğu (belki de zorunluluğu) hiç olmadığı kadar kaçınılmazdır. Bunun yolu, sınırsız sayıdaki ki-taplarla devleşen dünya literatüründen yeterince beslenmekle müm-kün olacaktır. Bunun içinse, nelerin, nasıl ve neden okunması ge-rektiği bir soru ve sorun teşkil etmektedir. İşte tam da burada, ömür-lerini okumaya adanmış ve okumada özgün birer sistematik kurmuş, onu uygulamış olan bilim ve düşünce insanlarının örnekliliğine ihti-yacımız vardır. Bu isimlerden birisi, kuşkusuz, Ankara Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi'nin başarılı akademisyen ve duayen ilahiyatçılarından olan Prof. Dr. Hasan Onat'tır. O, uzmanlık alanı olan İslam Mezhepleri Tarihi'nde yaptığı önemi ve işlevi yadsınamaz çalışmalarıyla adını dünya çapında duyurmasının yanı sıra hemen her meseleye nüfuz edebilen derin görü sahibi entelektüel kişiliğiyle de ülkenin en etkili simalarından birisi olmuştur. Yeri zor doldurulacak bir bilim ve düşünce insanı olarak, kendisinin, öğrencileri yoluyla insanlığa kazandırdığı değerlerden bir tanesi de, şüphesiz, okuma kültürüdür. Bu, kendisini geliştirmek isteyen ve bunun için okumanın birincil ve alternatifsiz fonksiyonu haiz olduğunun bilincinde olan herkes için anahtar bir role sahiptir. Bu sebeple, Onat'ın okuma kültürünün teorik ve pratik çerçevesini çizmek, onu bir makale eliyle ilmî bir zemine oturtmak, kendisinin okunmasını tavsiye ettiği başlıca kitapları kayda düşmek; bu şekilde de, miras bıraktığı okuma kültürünü daha çok kimseye tanıtmak ve geleceğe taşımak gerekli görülmüştür.

Bu makalede, Onat'ın okuma eylemine ve okuma kültürüne bakışı, tanım, nitelik, amaç, önem ve yarar ekseninde irdelenecek, sonrasında, kendisinin okuma alışkanlığı örneklenecek ve okumada izlediği yöntem analiz edilecektir. Takibinde, kendisinin büyük bir disiplinle yaşattığı okuma kültürünün modellenmesi ve bunun "*Onat okuma modeli*" kavramlaştırmasıyla teorik ve pratik boyutlarının incelenmesi yer alacaktır. Daha sonra, kendisinin okuduğu, okunmasını elzem görüp tavsiye ettiği belli başlı eserler, yazarlarıyla birlikte bildirilecek, bu eserler hakkındaki yorumlarına dipnotlarda kısaca yer verilecektir.

Yapılan literatür taramasında edinilen kazanımlardan faydalanmak, bunlarla makalenin altyapısını oluşturmak ve bir tür hazır bulunuşluk sağlamak adına, makale boyunca, okuma ve okuma kültürü konusunda kaleme alınmış bazı tez ve makalelerden yararlanılacaktır. Makalenin özgül ağırlığını oluşturan, konuyu birey odaklı tartışma basamaklarının her birinde ise, doğrudan Onat'tan edinilen şahsi veriler işlenecektir. Söz konusu veriler, Onat'ın derslerinde ve sohbetlerinde not alınmış olup, kendisinin gözetiminde iki yıl, aralıksız süren interaktif bir okuma faaliyetinde bizzat toplanmıştır. Kaynak güvenilirliğini arttırmak adına, bu veriler, Onat'ın okuma faali-

yeti gerçekleştirdiği başka öğrencilerince¹ de desteklenmiştir. İlgili veriler öncelikle tasnife tabi tutulmuş, sonrasında ise yoğun bir kognitif uğraşla analiz edilmiştir.

a. Onat'ın Okumaya ve Okuma Kültürüne Bakışı

Okuma, mevcut tarihi verilerin ışığında Sümer uygarlığının bulunduğu kabul edilen yazıyla birlikte insanlığın yaklaşık 4500 yıldır sürdürdüğü vazgeçilemez, en önemli birey ve toplum eylemlerinden birisidir. Bilgiye erişmenin, eğitimin, iletişimin ve toplum hayatında yer almanın başlıca yolu olan okuma, her yaş, meslek, eğitim durumu, sosyal statü, ekonomik düzeydeki bireyler için sosyal bir zorunluluk niteliği taşımaktadır.² Nitelikli bir hayatın önkoşulu olarak kabul edilebilecek olan bu eylem, yaşanan hızlı değişimlere bireylerin uyumunu sağlayan en temel beceridir.³ O, bilgi edinmenin altyapısını oluşturmakla birlikte, eleştirci düşünme, yorum yapma gücünün de temelini teşkil etmektedir.⁴ Okumanın, bireyin ait olduğu toplumun ve kültürün bir parçası olmasında ve aynı zamanda kişiliğini oluşturmada en etkili unsurlardan biri olduğu⁵ gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

“Okuma”, teknik olarak; “harflerin, rakamların, sözcüklerin, tümcelerin, noktalama imlerinin ya da karikatür, resim, fotoğraf gibi materyallerin duyu organları yoluyla algılanmasına -gerekirse seslendirilmesine-, anlamlandırılıp yorumlanmasına dayanan biliş, duyuş ve

¹ Elif Büşra Hahnert (Onat'ın Yüksek Lisans öğrencisi), Merve Turpcu (Onat'ın Lisans ve Yüksek Lisans öğrencisi).

² Şenol Karadeniz - Bülent Yılmaz, “Ankara'daki Halk Kütüphanecilerinin Okuma Alışkanlığı Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Kütüphaneciliği* 31/2 (2017), 224.

³ Bkz. Karadeniz - Yılmaz, “Ankara'daki Halk Kütüphanecilerinin Okuma Alışkanlığı”, 225.

⁴ Suat Ungan, “Okuma Alışkanlığımızın Kültürel Altyapısı”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2008), 219.

⁵ Bkz. Karadeniz - Yılmaz, “Ankara'daki Halk Kütüphanecilerinin Okuma Alışkanlığı”, 225.

deviniş süreci”⁶ şeklinde tanımlanmaktadır. Bir iletişim, algılama, öğrenme ve gelişim süreci olarak⁷ nitelendirilen okuma etkinliğini gerçekleştiren kişiye de “okur” denmektedir. Kendisini tanıyan herkesin, hakkında “iyi bir okur” dediği Hasan Onat ise, okuma eylemini -en özlü bir biçimde- “anlamlandırma süreci” olarak tanımlamıştır. Okumayı “bilgi edinmede en güvenilir yol” olarak gören Onat, okumanın, “düşünme ve yaratıcı yetilerini geliştirmede” öncül rol üstlendiğini ifade etmiştir. Ona göre okuma, kişinin “farklı düşünebilme” ve “kavrama kabiliyeti” kazanmasının yegâne yoludur. Öyle ki, o, “Herkes aynı biçimde düşünüyorsa, kimse düşünmüyor demektir!” diyen Benjamin Franklin’in bu sözünü çok önemsemiş ve kendisi de, “Hayat farklılıklarla birlikte vardır!” diyerek, farklı düşünmenin anlam ve önemini vurgulamıştır.⁸ Okumanın, “yeni ufuklar ve farklı düşünce kanalları” açtığını bildiren Onat, okuma etkinliği sırasında “karşılaşılan her yeni düşünce, davranış, kelime ve kavramın, bireyin gelişimine katkı sağladığını” savunmuştur. O, bu şekilde, kelime dağarcığının genişlemesi ve anlama yeteneğinin gelişmesi arasındaki korelasyona dikkat çekmiştir. Nitekim kendisinin de, karşılaştığı hiçbir yeni sözcük karşısında kayıtsız kalmadığı, derhal onu öğrenme yoluna gittiği bilinmektedir. Yaşamı boyunca öğrencilerine “sınırlarını zorlama” telkininde bulunan Onat, okumayı, bunun için de bir araç olarak görmüştür. Okuma yoluyla içerisine nüfuz edilen her farklı fikir dünyası ve hayat öyküsünün, okuyanın zihninde “yeni çağrışımlar ve sıçrayışlar” yaratacağını dile getirmiştir. Ayrıca o, okumayı, dil gelişimi açısından da zorunlu görmüştür. Apaçık ve etkili konuşmasıyla tanınan Onat, “kendini en iyi şekilde ifade edebilme” becerisini kazanmak için, okumanın faydasını her zaman hatırlatmıştır. O, “medeniyetin temelini oluşturması” yönüyle de, okumanın, gelişme ve ilerlemenin aslı yapıtaşı olduğunu -her fırsatta- dile getirmiştir.

⁶ Serhat Adem Körkuyu, *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 9.

⁷ Bkz. Körkuyu, *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi*, 8-9.

⁸ Hasan Onat, [Tweet], erişim: 5 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1276894255945048070>; Onat, [Tweet], erişim: 5 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1297045921860124673>.

Bilindiği gibi, okuma, her şeyden evvel bir kültür işidir.⁹ Okuma eyleminin düzenli bir kültür etkinliğine dönüştürülmesini ifade eden “okuma kültürü” kavramı da, yazılı kültür ürünleriyle tanışma, bunların iletilerini paylaşma, sınama ve sorgulama, sundukları olanaklarla yaşamayı alışkanlık haline getirme¹⁰ süreçlerini kapsamaktadır. Bir okuma kültürü edinmek, birey ve toplum paydasında üst düzey gelişim sağlayan dizgeli ve ardışık bir süreç¹¹ olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda okuma kültürünün, bireyin yazılı kültür ürünlerinden etkilice yararlanmasını sağlama, okumayı alışkanlık düzeyinden eleştirici okuma becerisine taşıma ve bu kazanımlar bütünü yaşam biçimine dönüştürme¹² şeklinde özetlenebilecek bir davranışlar kümesi olduğunu söylemek mümkündür. Onat da, okuma kültürünü, “okumanın yaşam biçimine dönüşmesi” şeklinde özetlemiştir. Ayrıca, okuma kültürünün, “kişilerin ve toplumun okuma faaliyeti ile olan ilişkisini” ifade ettiğini bildirmiştir. “Her yer ve zamanın okuma için uygun olduğunu”¹³ ve “okumamanın mazereti olmadığını” dile getiren Onat, okuma kültürü edinmemeyi “kişinin kendisine ve kitaplara haksızlığı” olarak görmüştür.

b. Onat’ın Okuma Alışkanlığı ve Okuma Kültürü

Okuma alışkanlığı, bireyin temel okuma becerisi edinmesinden sonra kendisinden beklenen adımdır.¹⁴ O, okuma eyleminin doğal bir gereksinim¹⁵ halini alması şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca, bireyin bir gereksinim ve zevk kaynağı olarak algılaması sonucu okuma eylemini sürekli, düzenli ve eleştirici bir biçimde gerçekleştirmesi¹⁶ olarak da açıklanmaktadır. İstikrarlı okuma alışkanlığıyla herkesçe

⁹ Urgan, “Okuma Alışkanlığımızın Kültürel Altyapısı”, 226.

¹⁰ Bkz. Körkuyu, *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi*, 15.

¹¹ Özgül İnce Samur, “Türkiye’deki ve Dünya’daki Çalışmaların Tanıklığında ‘Okuma Kültürü’”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/22 (2014), 157.

¹² Samur, “Türkiye’deki ve Dünya’daki Çalışmaların Tanıklığında ‘Okuma Kültürü’”, 157.

¹³ Onat, [Tweet], erişim: 5 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1244250554781650945>.

¹⁴ Özgül İnce Samur, *Bireye Okuma Kültürü Edindirme İzlenesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 19-20.

¹⁵ Bkz. Samur, *Bireye Okuma Kültürü Edindirme İzlenesi*, 19.

¹⁶ Körkuyu, *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi*, 17.

örnek alınan Hasan Onat için de, okumanın temel bir ihtiyaç halini aldığına ve bunu büyük bir zevk alarak yaptığına, bütün çevresi tanıklık etmiştir. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki çalışma odasının hınca hınç kitapla dolu olduğu görülen Onat, evinde de yüzlerce kitabının olduğunu söylemiştir. Evinden fakülteye giderken ve yine fakülteden evine dönerken -bilinçli olarak- toplu taşımayı tercih ettiği ve bu sayede yolda geçirdiği zamanı da okumaya ayırdığı, öğrencileri ve meslektaşlarınınca malumdur. Okumanın bir boş zaman aktivitesi olarak görülmesine her defasında şiddetle karşı çıkan Onat, dinlenmeye ayırdığı süreyi de okuyarak geçirmeyi tercih ettiğini bildirmiştir. O, “ancak okuyan insanın özgürleşeceğini, kendi varlığının farkında olacağını ve şahısların yerine üniversal boyut taşıyan kurucu ilkelerin peşinden gidebileceğini”¹⁷ dile getirmiş, okumamanın cehalete sevk edeceğini ve “okumamaya/cehalete mazeret aramanın katmerli cehalet olduğunu”¹⁸ söylemiştir.

Okumayı, hayat felsefesinde bir mihenk taşı ve bir nirengi noktası yapan Onat, onu, hayatının her anına ve her köşesine taşımayı başarmıştır. Onun okuma kültüründe, okuma eylemini her yerde ve zaman diliminde gerçekleştirme esastır. Öyle ki, doğa gezintilerine çıkmayı, doğayla iç içe olmayı, doğayla iletişime geçmeyi çok sevdiği bilinen Onat, doğayı da kendisine bir kitap kılmıştır. Suyun, toprağın, havanın dilinden konuşabilme ve onları öylece anlayabilmeyi, akarsularını, dağları ve gökyüzünü adeta birer kitap gibi okumayı başardığı, paylaştığı tecrübelerden çıkarılmaktadır. “Tabiattaki, hatta evrendeki her şeyin birbiri ile irtibatlı olduğunu, evrende bağlantılı bir bütünlük bulunduğunu ve insanın, varoluşun temelini oluşturan muazzam bağlantılar sistemini çözmeye, anlamaya yatkınlığını”¹⁹ hatırlatan Onat, okuma eylemini, “kâinatın dilini okumak” tabiriyle çok daha üst bir bilinçlilik ve davranış düzeyine çıkarmıştır.

---

¹⁷ Onat, [Tweet], erişim: 5 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1269026855845273600>.

¹⁸ Onat, [Tweet], erişim: 5 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1259157340416290817>.

¹⁹ Onat, [Tweet], erişim: 5 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1263085011512762372>.

Okumanın bir kültüre veya bir kültür edimine dönüşmesinde “okuma alışkanlığı, eleştirici okuma ve üniversal okuryazarlık” becerilerinin büyük önem taşıdığı²⁰, okuma üzerine yapılan çalışmalarca ifade edilmektedir. Burada, okuma alışkanlığı kavramının yanında karşımıza çıkan eleştirici okuma ve üniversal okuryazarlık kavramlarına bir göz atmakta fayda vardır. Eleştirici okuma, “bilgi edinmek, bilgileri geliştirmek, gereksinimleri karşılamak ve sorunlara çözüm bulmak için yararlanılabilecek yazılı kaynaklara ulaşma, bu kaynaklardaki bilgilerin doğruluğunu sınama, bu bilgileri çözümlenme, değerlendirme ve yorumlama”²¹ olarak tanımlanmaktadır. Üniversal okuryazarlık ise, doğa-çevre, toplum-kültür, düşünce-felsefe, bilim-bilgi, teknoloji-bilişim ve sanat-edebiyat olmak üzere okuryazarlığın altı üst-temasını da içeren, çok yönlü bir okuryazarlık becerisidir.²² Bu iki kavramın öğrenilmesi, Onat’ın okuma kültürünün daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Zira onun okuma kültüründe bu iki üst beceri açıkça görülmektedir. “Eleştirinin, açık aramak değil, imkân aramak olduğunu”²³ ve “eleştirici düşüncenin her zaman ihtiyaç olduğunu” söyleyen Onat, “düşünmenin doğasında eleştirici bir yaklaşımın olduğunu ve anlamamanın, özünde eleştirici bir duruşu barındırdığını”²⁴ ifade etmiştir. Çevresi, onun okurken de, okuturken de, eleştirici okuma tarzını ön planda tuttuğuna şahitlik etmiştir. Üzerinde tartışılan bir kitabı ve yazarını eleştirici bir tutumla değerlendirmeye yönlendirmesi de, bunun başka bir göstergesidir. Öte yandan, kendisinin kütüphanesine, okuduğu ve okunmasını tavsiye ettiği kitaplara göz gezdirildiğinde, benimsediği okuma anlayışının alabildiğine geniş bir yelpazeye sahip olduğu görülmektedir. O, öğrenmeye yönelik ilgi ve merakı yüksek bir birey olarak, sağlıklı ve kaliteli olan her kaynağı okumaya gayret ve rağbet göstermiştir. Tıpkı düşünce gü-

²⁰ Körkuyu, *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi*, 16.

²¹ Körkuyu, *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi*, 17.

²² Bkz. Körkuyu, *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi*, 17-19.

²³ Onat, [Tweet], erişim: 5 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1250894485963169792>.

²⁴ Onat, [Tweet], erişim: 5 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1251116565413728256>.

cüne ihlal edilemez sınırlar çizmediği gibi, (farklılıkları görmek ve anlamak, bilgilerine yenilerini eklemek adına) okuma dünyasında kendisine bir konfor alanı oluşturmamış, okumalarına doktriner/ideolojik/dogmatik/hamasî yönler tayin etmemiş, okuma alanlarına kısıtlamalar tanımlamamıştır. Okumayı (dolayısıyla bilimi), “insanı, kâinatı ve Yaratıcıyı anlama” yolunda güçlü bir vasıta olarak gören Onat, insanı anlamada sosyal/beşeri/manevi bilimleri, kâinatı anlamada fen ve doğa bilimlerini, Yaratıcıyı anlamada teoloji, metafizik ve felsefeyi okumayı mecburi görmüş ve buna istinaden de pek çok alandan okumaya ve okutmaya çalışmıştır. Bu tavrı, onun bir üniversal okuryazar olduğunun kanıtıdır.

c. Onat’ın Okuma Kültürünün Modellenmesi

Günümüzde etkili bir okuma öğretimi yapmak ve kendisinden maksimal yarar sağlanabilecek türden bir okuma gerçekleştirmek için çeşitli modeller uygulanmaktadır. Bunlar, yapılandırıcı eğitim yaklaşımıyla gündeme gelen gelişim, işlem, etkileşim ve okuma teknikleri modelleridir.²⁵ Gelişim modelinde, okuma becerilerinin gelişimi okul öncesi dönemden başlayıp ileriki yaşlarda da devam eden bir süreç olarak görülmekte; işlem modelinde, okumanın, kelime tanıma ve anlama işlemlerinin birleştirilmesi sonucu gerçekleştiği savunulmakta; etkileşim modelinde, okuma öğretimi ile okuma becerisinin gelişmesi, okuyucu, metin ve ortam olmak üzere üç değişken arasındaki sürekli etkileşime bağlanmakta; okuma teknikleri modelinde ise, okuyucunun okuma becerisini geliştirmesi için çeşitli teknikleri uygulaması gerektiği öne sürülmektedir.²⁶ Okuma ve okutma stiliyle özgün bir örneklik oluşturan, sergileyen ve bunu öğrencilerine miras bırakan Hasan Onat’ın okuma kültürünün de -bu dört modele ek olarak- modellenebilmesi imkân dâhilindedir. Onun bu dört modelin her birinden teorik ve/veya pratik izler taşıyan okuma kültürünün, alternatif bir model olarak kompoze edilmesi ve “Onat okuma modeli” adıyla literatüre geçirilmesi teklif edilmektedir. Çünkü onun okuma kültürü, “okuma” faaliyetiyle birlikte “okutma” faaliyetini de

---

²⁵ Firdevs Güneş, “Kâğıttan Ekran Okuma Alanındaki Gelişmeler”, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5/1 (2016), 3.

²⁶ Bkz. Güneş, “Kâğıttan Ekran Okuma Alanındaki Gelişmeler”, 3-4.

içeren, söz konusu dört modelin ortaya koyduğu prensiplerin konsolide edilmesiyle ulaşılan, beşinci bir “karma/kombine model” karakteristiği taşımaktadır.

1. Onat Okuma Modelinin Teorik Boyutu

Onat okuma modelinin teorik çerçevesini oluşturabilmek için, ilk önce, bu okuma modelinin “okuma” tanımını ve ona yönelik belirlediği nitelik, amaç, önem ve yarar belirlemelerini (doğrudan Onat’ın söylemlerine başvurarak) ortaya koymak gereklidir. Bu, modelin epistemolojisini ortaya çıkaracaktır.

- a. Okumanın tanımı: “Bireye farklı dünyaların kapısını aralayan ve onu geliştiren, yüksek seviyede bir anlama faaliyeti.”²⁷
- b. Okumanın niteliği: “Öğrenmeye, değişime, gelişime açık ve bilinçli bir şekilde, eleştirciliği de işe koşarak, anlam yükleyerek değil, anlayarak gerçekleştirilir.”
- c. Okumanın amacı: “Düşünmek, anlamak, kavramak, bilmek ve özgürleşmektir.”
- d. Okumanın önemi: “Bireyi özgürleştirme, varlığının farkına vardırma, üniversal boyut taşıyan kurucu ilkelere kavuşturmasıdır.”
- e. Okumanın yararı: “Düşünme, akli etkin kullanma; anlama, adalette anlama, kök anlamlara erme; öğrenme, bilgiye kavuşma; yaratıcılığını keşfetme ve aktive etme; üretme, faydalı olma, kalıcı işler yapma; oluş ve süreçleri kavrama; farklılıklara açık olma, önyargılardan ve tabulardan arınma; bilinçlilik hali ve farkındalık kazanma; keyif alma ve mutlu olma.”

Modelin teorik çerçevesini çizmede, ikinci olarak, Onat’ın okuma yöntemini ortaya koymak gereklidir. Akademik ürünlerinin tamamında yöntem ve sistemliliği had safhada gördüğümüz, yöntem etüdü üzerine çokça kafa yoran ve buna dair çeşitli çalışmaları bulunan Onat, yöntem duyarlılığını okuma kültürüne de yansıtmiş ve yaşatmıştır. Modelin metodolojisini, motivasyon, okuma kültürü edinme, seçicilik, okuma yordamı, karşılıklılık ve devamlılık olmak üzere altı alt başlıkta incelemek mümkündür.

²⁷ Onat, [Tweet], erişim: 10 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1253726466765881346>.

- a. Motivasyon: Pekâlâ bilinmektedir ki, herhangi bir işe koyulmada birey için bir takım güdüleyiciler var olmalıdır. Bu durum, onun okuma eylemine yönelmesi için de geçerlidir. Modelin motivasyon noktasını anlam arayışı, öğrenme isteği, gereksinme, iyiye/güzele/doğruya/gerçeğe ulaşma istenci, eğlenme, ilgi ve görelilik gibi içerikler oluşturmaktadır. Her insan, farklı bir tabiata, farklı eğilimlere sahip olduğu için, onları okuma eylemine yönlendirmede de birbirinden değişik güdüleyiciler etkili olacaktır. Bu yüzden Onat, kitap tercihlerini ve önerilerini kimi zaman anlam arayışına cevap bulmak/buldurmak, kimi zaman öğrenmek/öğretmek, kimi zaman herhangi bir ihtiyacı gidermek, kimi zaman iyi/güzel/doğru/gerçek olanı yakalayabilmek/yakalatabilmek, kimi zaman güzel vakit geçirmek ve tat almak, kimi zaman da ilgiye ve göreliliğe karşılık verebilmek için yapmıştır. Dolayısıyla modelde, özne, durum, yer ve zaman gibi çeşitli etkenlere bağlı olarak çok değişkenli bir anlayış benimsenmiştir. Okuma eylemine güdüleme ve güdülenmede, aynı zamanda da onu sürdürmede böyle çok yönlü bir tutum benimsenmesinin fazlasıyla etkili olduğu -Onat'ın okuma ve okutma süreçlerinde- açıkça gözlemlenmiştir.
- b. Okuma kültürü edinme: Onat'ın okuma kültüründe üç basamak öne çıkmaktadır. Bunlar; okuma alışkanlığı kazanma, eleştirci okuma becerisi kazanma ve üniversal okuryazarlık becerisi kazanmadır. Okuma kültürü edinme sürecinin ilk iki basamağı olan dinleme becerisi ve okuma-yazma becerisini²⁸, sonraki üç basamak için asgari ölçüt olarak gören Onat, bu noktada okuma-yazma bilmek ile okumak arasındaki ve okumak ile okuduğunu anlamak arasındaki farka dikkat çekmiştir.²⁹ Burada, okuma eyleminin üç katmanı karşımıza çıkmaktadır: İlki, ilköğretim aşamasında edinilmesi gereken ve okuma eyleminin en öncel formatı olan okuma-yazma becerisi kazanmaktır. İkincisi, bu beceriyi kalıcı ve pratik hale getirmektir. Üçüncüsü ise, bu beceri ve pratiğin anlam ile buluşmasıdır. Onat, üçüncüsünün üzerinde çokça durmuş ve ehemmiyetine dikkat çekmiştir. Onun buradaki “süreç”

²⁸ Bkz. Körkuyu, *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi*, 15-16.

²⁹ Onat, [Tweet], erişim: 10 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1269387138510073856>.

algısı, gelişim modelinin bir yansımasıdır. O, bununla da yetinmemiş, bir okuma kültürü oluşturmayı zorunlu gördüğü için, okuma alışkanlığının da mutlaka edinilmesi, devamında da eleştirci okuma ve üniversal okuryazarlık düzeylerine erişilmesini gerekli görmüştür. Düşünmenin doğasında eleştirci bir yaklaşımın olduğuna, anlamının özünde eleştirci bir duruş barındırdığına değinen Onat, okuma faaliyetindeki düşünme ve anlama süreçlerini söylemlerinde ön plana çıkarmış ve eleştirciliğin hayati önemini okuma konusunda da hep üst perdeden haykırmıştır. Kültür anlamında tek yönlü beslenmeyi uygun bulmayan Onat, akademi hayatında olduğu gibi, okuma alanında da multidisipliner ve interdisipliner bir tavır benimsemenin kişiyi daha çok geliştireceği ve onun zihin dünyasını daha çok zenginleştireceğine olan inancını dile getirmiş, ayrıca, farklılıkları görmek ve kendi düşünce dünyayı –temellendirerek- inşa etmek gerektiğini savunmuştur. Nitekim kendisinin okuduğu ve öğrencilerine okuttuğu kitaplara bakıldığında, bu çok yönlü tavrı göze çarpacaktır. Anlaşılabileceği gibi, bu da, üniversal okuryazarlık demektir.

- c. Seçicilik: Onat'ın kitap tercihi ve tavsiyelerindeki kriterlerden bir tanesi de “seçici olmak/davranmaktır”. O, “en iyilerin” okunması gerektiğini belirtmiş ve önemli gördüğü eserleri okumuş, okutmuştur. Dünya literatüründe sınırsız sayıda kitap olduğunu ve bunların tamamına hâkim olunmasının imkânsız olduğunu hatırlatan Onat, bunun içinden en iyilerinin seçilerek okunması ve onlardan yararlanılması gerektiğini savunmuştur. Nitekim kendisinin okuduğu, okumak üzere edindiği ve okunmasını tavsiye ettiği eserler incelendiğinde, bunların ustalıkla seçildiği ve tercih edildiği görülecektir.
- d. Okuma yordamı: Onat, okuma-yazma bilmenin yetmeyeceğini, okumayı da öğrenmek gerektiğini ifade etmiştir. Bunun için ise okuma faaliyetini bir yöntem dâhilinde gerçekleştirmiş ve bunu öğrencilerine de kazandırmıştır. Okuma teknikleri modelinin bir yansıması olan bu tutum, altı basamaktan oluşmaktadır:
- i. Birinci ve ilk basamak, okumak üzere seçilen ve okumaya niyetlenen kitabın yazarını araştırmaktır. Bu, kitabı daha iyi anlama ve ondan daha çok faydalanmaya yardımcı olacaktır. Çünkü eserden

- önce eserin sahibini tanımak, bilmek, eseri mütalaa etmeden önce bir temel oluşturacak ve hazır bulunuşluk sağlayacaktır.
- ii. İkinci basamak, kitap okurken karşılaşılan ve anlamı tam veya hiç bilinmeyen kelime ve kavramları not almak, bunların anlamlarını araştırıp öğrenmek ve onları kullanıp pekiştirmektir. Bu, kelime dağarcığını genişletme ve anlama yeteneğini geliştirmeye yardımcı olacak, böylelikle zihin gelişimine, dolayısıyla da dil gelişimine katkıda bulunacaktır. Bu basamak, işlem modelinin de bir izdüşümü olarak görünmektedir.
- iii. Üçüncü basamak, kitap okurken karşılaşılan ve önemli/etkili bulunan ifadelerin altını çizmek, bunları bir ajandaya kaydetmektir. Bu, düşünce dünyasını zenginleştirecek, konuşma sanatını referanslarla güçlendirecektir.
- iv. Dördüncü basamak, kitap okurken zihinde uyanan fikirleri ve sıçrayışları derhal not almak, daha sonra bunlar üzerinde kafa yor-mak ve onları geliştirmektir. Bu, düşünme sanatına daha çok ze-min hazırlayacaktır.
- v. Beşinci basamak, kitap okurken, öğrenilen yeni düşünce ve davranışların farkında olmak, bunları derhal not etmek ve kitabı bitirdikten sonra üzerlerinde düşünmektir. Bu, yeni öğrenmelere ve farkındalıklara kapı aralayacaktır.
- vi. Altıncı ve son basamak ise, eleştirici okuma tarzının bir gereği olarak, kitabı bitirdikten sonra şu üç soruyu kendine sormak ve on-lara yanıt aramaktır:
- Yazarın güçlü olduğu taraflar nelerdir?
  - Yazarın zayıf olduğu taraflar nelerdir?
  - Ben olsam kitabı nasıl yazardım?
- e. Karşılıklılık: Modelin bu unsuru, bütünüyle etkileşim modelinin bir yansımasıdır. Bu modelde, okuyucu, metin ve ortam olmak üzere üç bileşen vardır: “Okuma sürecinin en önemli bileşeni olan okuyucu, okuma sürecinde, görme, anlama ve zihinde yapılandırma olmak üzere üç temel işlemi yerine getirmektedir. Bu işlemlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan metin bileşeni ise, taşıdığı niteliklerle bu işi kolaylaştırmakta veya zorlaştırmaktadır. Üçüncü bileşen olan ortamda ise, fiziki şartlardan, ilgi, güdü-

lenme, ihtiyaca cevap verme, öğretmen veya arkadaş desteğine kadar çok çeşitli girdiler vardır.”³⁰ Onat okuma modelinde, daha önce de belirtildiği gibi, okuyucunun ilgisi, güdülenmesi, ihtiyaçları önemszenmektedir ve modelin motivasyon adımıında kotarılmaktadır. Burada modelin odaklandığı nokta öğretmen veya arkadaş desteğidir. Onat, kendi okumalarını pekiştirmek için öğrencileriyle bu eserleri tartışma yoluna gitmiş, onların okumalarının kalitesini arttırmak için de onlara bu eserleri mütalaa etme fırsatı vermiştir. Böylece okuma etkinliği büyük oranda karşılıklı etkileşim düzleminde icra edilmiştir.

- f. Devamlılık: Modelin bir diğer parçası, okumada sebat/kararlılık göstermektir. Bu, okuma eyleminin sürekliliği ve okuma sırasında ardışıklık şeklindedir. Buna göre, okunması planlanan eserlerin, özelliklerine göre, belirli bir tertipte, belli bir sırayla okunması ve birbiri arasında zaman kaybetmeksizin derhal ötekine geçilmesi esastır. Onat bunu, “zaman kaybetmeme, edinilenlerin üstüne yenilerini koyma ve hep bir sonraki adımı düşünme ve ona atılma” olarak açıklamıştır.

2. Onat Okuma Modelinin Pratik Boyutu

Onat okuma modelinin pratik boyutunun omurgasını Onat’ın yaşantısıyla bizzat örneklediği okuma kültürü oluşturmaktadır. Onun okuma kültürüne, kendisinde var olan ve öğrencilerine de aşılarmaya çalıştığı okuma aşkı sayesinde, onu yakından tanıyan herkes tarafından küçük veya büyük ölçüde şahit olunmuştur. Ancak okumaya meraklı olup kendisinin kapısını çalan lisans öğrencileri ile lisansüstü öğrencilerinin tamamına yakını bunu doğrudan doğruya tecrübe etme şansını yakalamıştır. Onat’ın -bizzat örnek olarak- onları kitap okumaya yönlendirmesi, bu konuda motive etmesi, onlara “okumayı öğretmesi”, onları okumaları ve değerlendirmeleri için bir takım eserlerle ödevlendirmesi, daha sonra onlara bunun için özel vakit ayırarak onlarla birebir veya topluca bu eserler üzerinde tartışması, onun otantik okuma kültürünün pratik anlamda tanınmasını, bilinmesini sağlamıştır. Nitekim araştırmalar da göstermektedir ki, bireylerin okuması, okumaya teşvik edilmesi ve okumayı bir

³⁰ Bkz. Güneş, “Kâğıttan Ekranı Okuma Alanındaki Gelişmeler”, 3-4.

alışkanlık haline dönüştürebilmesi için bazen ferdi çabalar yeterli olmamakta ve bu durumda aile, arkadaş, çevre, okul gibi tetikleyici birtakım unsurlar devreye girmektedir.³¹ Üstelik yine yapılan çalışmalarca, sorgulayan, tartışan, eleştiren, bilime ve sanata saygı duyan, duygu ve düşünce boyutlarıyla dengeli, okuma kültürü edinmiş, duyarlı bireylerin yetiştirilmesi sürecinde etkili birer uyarıcı olması gerektiği dillendirilmektedir.³² Bu saptamalar, öğrencileri için (örnekliliği ve yöntemiyle) tam bir tetikleyici ve uyarıcı olan Onat'ın, bireylere okuma kültürü edindirmede büyük bir rol üstlendiğini ve göz ardı edilemez katkılarda bulunduğunu ispatlamaktadır. Onun bu erdemli çabasını ve bıraktığı okuma kültürü mirasını ölümsüz kılmak, Türk toplumu özelinde tüm insanlık için paha biçilemez bir modeli görünür kılacaktır.

Onat okuma modelinin pratik boyutunu daha iyi idrak etmek için, yine Onat'ın söylemlerinden yola çıkarak, okuma eylemiyle ne tür kazanımların hedeflendiğinin bilincinde olmakta yarar vardır. Bu modelde, okuma eyleminin çıktıları “düşünme, anlama ve bilme” olmak üzere üç maddede toplanmaktadır.

a. Düşünme: Akli bir tür “öğrenen algoritma” olarak niteleyen Onat, onun olabildiğince etkin kullanılması gerektiğini belirtmiştir.³³ O, aklın her insanda, hatta her canlıda var olduğunu söylemiş, onun düşünme potansiyeline olan hayranlığını daima dile getirmiştir. Ayrıca, düşünmenin doğasında eleştireci bir yaklaşımın yattığını ifade etmiş, hakikati keşfetmede bunun işlevliliğine dikkat çekmiştir. Özgürleşebilmek için düşünmekten korkmamak gerektiğini bildiren Onat, Kur'an'ın, “Oku!” (96:1) buyruğunun, akli harekete geçirmek ve akla destek olmak için, insanlığın akışına ilahi bir müdahalede bulunduğunu ifade etmiştir.³⁴ Aklın düşünme fonksiyonunu bir mucize olarak değerlendirmiş, ancak ve ancak düşünerek iyiyi, güzeli, doğruyu bulabileceğimizi söylemiştir. Bu

³¹ Bkz. Karadeniz - Yılmaz, “Ankara'daki Halk Kütüphanecilerinin Okuma Alışkanlığı”, 227.

³² Bkz. Samur, “Türkiye'deki ve Dünya'daki Çalışmaların Tanıklığında ‘Okuma Kültürü’”, 164.

³³ Onat, [Tweet], erişim: 10 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1258150066893750272>.

³⁴ Onat, [Tweet], erişim: 10 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1260660152690110464>.

noktada, sözü dinleyip onun güzeline uyanların taltif edildiği Kur'an ayetine (39:18) dikkat çekmiştir. "Akla ihanetin affı yoktur!"³⁵ ve "Akıl düşmanlığı şeytanlıktır!"³⁶ aforizmalarıyla damga vuran Onat, düşünmeyi bir adım daha ileriye götürerek, "düşünmeyi düşünmek" kavramlaştırmasını geliştirmiştir. Özetle, o, hayatını bütünüyle düşünme üzerine kurgulamış, okumayı, bu yönde, emsalsiz bir değer olarak tanımış ve tanıtmıştır.

- b. Anlama: Okumayı, yüksek seviyede bir anlama faaliyeti olarak tanımlayan Onat, burada, anlama ve anlam yükleme ayrımına gitmiştir. O, gerçeğe ve doğruya ulaşmak için, anlam yükleyerek değil, anlayarak meselelerin üstesinden gelinebileceğini söylemiştir. Anlam yüklemenin ayrıştıracağını ve önyargıları pekiştireceğini haber vermiş, buna karşı uyarmıştır.³⁷ Ayrıca, kişinin verdiği anlamın ötesinde, bir de "kök anlam" olduğunu savunan Onat, önemli olanın, bunu keşfetmek olduğunu ifade etmiştir.³⁸ Bu bağlamda, Kur'an'ın "Oku!" (96:1) buyruğunu "anlamak ve kavramak" şeklinde yorumlamış, bunu, "varlığı, insanı, toplumu, tabiatı, evreni, Tanrı'nın yaratma sistemini anlamak" olarak ele almıştır. O, anlamanın ötesinde, bir de, "adaletle anlama" kavramlaştırmasına gitmiş, bunun, malumata mahkûm olmayı değil, hâkim olmayı gerektirdiğini belirtmiştir. Bunda, öğrenmeye açık olmanın ve basmakalıp yargılardan kurtulmanın önkoşul olduğunu dile getirmiştir.³⁹ O, herhangi bir metni, kişiyi, olay ve olguyu adaletle anlamanın, "ortak paydaları keşfetmeyi ve makulde buluşmayı" kolaylaştıracağını bildirmiştir. Bunun, "insanı, yanlışların hamallığından kurtaracağını ve onu özgürleştireceğini" ifade etmiştir. Sadece insanın anlayabileceğini söyleyen Onat, bir şeyin asıl anlamına erkebilmek için, onun başlangıç noktasına, kaynağına gitmek gerekti-

³⁵ Onat, [Tweet], erişim: 15 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1235635681176596481>.

³⁶ Onat, [Tweet], erişim: 15 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1254332210099949569>.

³⁷ Onat, [Tweet], erişim: 15 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1253864458344112129>.

³⁸ Onat, [Tweet], erişim: 20 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1302288640798846978>.

³⁹ Onat, [Tweet], erişim: 20 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1257496919464644611>.

ğini hatırlatmıştır. Bu konuda, sıklıkla pınarlar üzerinden bir benzetme yapmış, okumanın gayesinin de, neticesinin de anlamak olduğunu savunmuştur. “Kavrama” mefhumuyla da birlikte ele alabileceğimiz “anlamanın”, tarih algımızda da işleyen bir mekanizma olarak yer alması gerektiği de, Onat’ın ifadelerinden çıkarılmaktadır. O, geçmiş ile tarih arasındaki farka dikkat çekmiş, geçmişin, yaşanmış hadiselerin duru formatı, tarihin ise, bunların işlenmiş, anlamlandırılmış, yorumlanmış ve yeniden inşa edilmiş varyantı olduğunu belirtmiştir. Bu farkın, güvenli bir gelecek inşası için, mutlaka bilincinde olunması gerektiğini vurgulayan Onat, oluşu anlama, süreçlerin farkında olma ve onları sağlıklı değerlendirebilmenin zaruriyetine dikkat çekmiş ve bunu açıklamada su metaforuna sıkça başvurmuştur.⁴⁰ Özetle, anlama, onun projeksiyonunda, hayat kurtaran ve olmazsa olmaz bir değer olarak en ön saflarda bulunmaktadır.

- c. Bilme: Aklın bilgi ile iş gördüğünün altını çizen Onat, onun en temel işlevinin “güvenilebilir bilgi üretmek” olduğunu söylemiştir.⁴¹ O, bilenlerle bilmeyenlerin bir olup olmadığını sorgulatan Kur’an ayetine (39:9) ve Hz. Muhammed’in, tefekkürden (düşünme) daha değerli bir ibadet olmadığını bildirerek onu övmesine dikkat çekmiş, “bilme, akli etkin kullanma, daha çok bilme ve bilgi üretmenin” önemini vurgulamıştır. Aynı zamanda, bilginin güvenilirliği konusunda da, aklın devrede olmasının şart olduğunu belirtmiştir. En temelde, insan olmanın başlangıç noktasının bilgi olduğunu söyleyen Onat, bunun yolunun okumaktan geçtiğini ifade etmiştir.⁴² O, malumat ile bilginin farkına dikkat çekmiş, bu konuda, malumatı çiçek polenleri ve özsuyuna, bilgiyi ise arının bunları işleyip elde ettiği bala benzetmiştir. Kaynakların bize çoğunlukla malumatı verdiğini, bunları bilgiye dönüştürmek için, bunların akıl ve eleştiri süzgecinden geçirilmesi gerektiğini bildirmiştir. Özetle, onun kurduğu bu denklemde, “ilk etapta, bilgi ile iş gören ve en temel işlevinin güvenilebilir bilgi üretmek olduğu akıl,

⁴⁰ Onat, [Tweet], erişim: 20 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1266664085854314496>.

⁴¹ Onat, [Tweet], erişim: 20 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1272983547389841413>.

⁴² Onat, [Tweet], erişim: 20 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1255331085279539207>.

ikinci etapta, okuyarak onu etkin kullanma, üçüncü etapta ise, semere olarak, bilme, daha çok bilme ve bilgi üretme” şeklinde, döngülü bir ilişki göze çarpmaktadır.

d. Onat’ın Okuma Listesinden Seçmeler

Kitap okuyan ve okumak isteyen, ama neleri okuması gerektiği hakkında arayış içinde olanlar için çeşitli kitap okuma listeleri oluşturulmakta ve bunlar farklı platformlarda ilgilileriyle paylaşılmaktadır. Hayatına binlerce kitabı sığdıran Hasan Onat’ın okuyup da hayatına dokunduğunu fark ettiği ve öğrencilerine okumalarını tavsiye ettiği kitap isimlerinin derlenip alternatif bir okuma listesinin⁴³ oluşturulması ve okurların istifadesine sunulması yararlı bulunmuştur. Listeyi oluşturacak seçme eser örneklerinin, mahiyetleri gereği, bir okuma bilinci meydana getirmesi umulmaktadır. Tespit edilebilen toplamda yüze yakın eserin adları, türlerine ayrılarak, yazarlarıyla birlikte aşağıda verilmiştir.

Din / Mezhepler Tarihi Yazım Örnekleri:

1. *Yüce Kur’an ve Açıklamalı-Yorumlu Meali*, haz. Abdülkadir Şener - M. Cemal Sofuoğlu - Mustafa Yıldırım (Ankara: TDV Yayınları, 2011).⁴⁴

2. Ebu Hanife, *el-Fıkhu’l-Ekber*, çev. Abdur Rahman ibn Yusuf Mangera (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016).⁴⁵

⁴³ Onat’ın okuma listesinin verilecek bu eserlerle sınırlı olmadığı, bu eser adlarının yalnızca kendisinin bizzat tavsiye ettiği işitilen kitaplardan ibaret olduğunun ve bu listenin daha çok bir yönlendirme ve şuur oluşturma amacı taşıdığı farkında olunmasında yarar vardır. Ayrıca, kendisinin tavsiye etmiş olmasına rağmen, eser adlarının toplanma sürecinde tespit edilememelerinden dolayı, verilecek listeye eklenememiş eserlerin de olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

⁴⁴ Kur’an’ın anlaşılabilirliğine dikkat çeken Onat, onu okumak ve anlamak isteyenlere, Kur’an meali olarak, bu eseri önermiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1248895644267413504>.

⁴⁵ Yazarın boşuna “İmam-ı Azam” olarak anılmadığını söyleyen Onat, bu eseri başta olmak üzere bıraktığı eserlerin tamamına azami değer verdiğini belirtmiştir.

3. Ebu Mansur Muhammed el-Maturidi, *Kitabü't-Tevhid*, çev. Bekir Topaloğlu (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015).⁴⁶
4. Hacı Bektaş Veli, *Makâlât*, haz. Esad Coşan (Ankara: Seha Neşriyat, 1986).⁴⁷
5. Muhammed Âbid el-Cabiri, *Çağdaş Arap-İslam Düşüncesinde Yeniden Yapılanma*, çev. Ali İhsan Pala - Mehmet Şirin Çıkar (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011).
6. Hasan Onat, *İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*, ed. Sa-vaş Cihangir Tali (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2019).
7. Roger Garaudy, *İslam ve İnsanlığın Geleceği*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Pınar Yayınları, 1990).
8. Graham E. Fuller, *Siyasal İslam'ın Geleceği*, çev. Mustafa Acar (İstanbul: Timaş Yayınları, 2004).
9. Fazlur Rahman Malik, *İslam*, çev. Mehmet Dağ - Mehmet Aydın (Ankara: Selçuk Yayınları, 1981).⁴⁸
10. Hüseyin Atay, *Kur'an'da İman Esasları ve Kader Sorunu* (Ankara: Atay Yayınevi, 1998).
11. Hüseyin Atay, *Kur'an'a Göre Araştırmalar I-II-III-IV-V-VI-VII* (Ankara: Atay Yayınevi, 2015).⁴⁹
12. Bernard Lewis, *Haşîşiler: İslam'da Radikal Bir Tarikat*, çev. Kemal Sarısözen (İstanbul: Kapı Yayınları, 2015).

---

⁴⁶ Yazarı, “zamanın eskitemediği ve gücün kirletemediği dipdiri kafa” olarak tanı-tan Onat, eserdeki “akla vurguyu” öne çıkarmıştır. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/125433221009-9949569>.

⁴⁷ Kitabın, kütüphanesinin kıymetlilerinden olduğunu söyleyen Onat, eseri, “kültürümüzün, kıymeti henüz yeterince fark edilmemiş köşe taşlarından birisi” sözleriyle nitelemiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1248949642273980417>.

⁴⁸ Yazarı, “âlim bir insan” olarak niteleyen ve onun Türkiye’de yeterince anlaşıl-madan tüketildiğini ifade eden Onat, eserlerinin okunması gerektiğini söyle-miştir. Eserin, İslam’a dair ne varsa, onları özet bir şekilde ve bütüncül bir perspektifle tanıttığını belirtmiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1256035964566331398>.

⁴⁹ Eserin, kütüphanesinin kıymetlilerinden olduğunu söyleyen Onat, “yaşayan büyük âlimlerimizden” dediği yazarın bu serisini, İslam’ı anlamak isteyen ve bunun için ne okuyacağı sorusunun peşine düşen kimselere tavsiye ettiğini dile getirmiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1248910782244552704>.

13. W. Montgomery Watt, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*, çev. E. Ruhi Fırlalı (Ankara: Umran Yayınları, 1981).⁵⁰
14. W. Montgomery Watt, *İslami Hareketler ve Modernlik*, çev. Turan Koç (İstanbul: İz Yayıncılık, 1997).
15. Edward W. Said, *Oryantalizm*, çev. Selahaddin Ayaz (İstanbul: Pınar Yayınları, 1989).
16. Julius Wellhausen, *Arap Devleti ve Sükûtu*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: AÜİF Yayınları, 1963).
17. Julius Wellhausen, *İslamiyet'in İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: TTK Basımevi, 1989).
18. Gerlof Van Vloten, *Emevi Devrinde Arap Hâkimiyeti, Şia ve Mesih Akideleri Üzerine Araştırmalar*, çev. M. Said Hatiboğlu (Ankara: OTTO Yayınları, 2017).
19. Hasan Onat, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği* (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2017).
20. Marshall G. S. Hodgson, *İslam'ın Serüveni I-II-III*, çev. Berkay Ersöz (İstanbul: Phoenix Yayınevi, 2017).⁵¹
21. Ignac Goldziher, *İslam Kültür Araştırmaları I-II*, çev. Cihad Tunç (Ankara: OTTO Yayınları, 2019).⁵²
22. Mehmed Said Hatiboğlu, *Hız. Peygamber'in Vefatından Emevilerin Sonuna Kadar Siyasi-İçtimai Hadiselerle Hadis Münasebetleri* (Ankara: OTTO Yayınları, 2015).⁵³
23. Şaban Erdiç, *Ebu Hanife'de Din ve Siyaset* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019).

⁵⁰ Kitabın, kütüphanesinin kıymetlilerinden olduğunu söyleyen Onat, onun, İslam Düşüncesini anlamak isteyenler için birebir olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1248911799887507456>.

⁵¹ Seriyi bir "kült eser" olarak gören Onat, lisansüstü öğrencilerinden onu okuyup bitirmelerini ısrarla istemiştir. O, bilhassa da, İslam bilimlerinde akademiye atılanların bu eseri kesinlikle hiç zaman kaybetmeden baştan sona okumaları gerektiğini vurgulamıştır.

⁵² Eseri, bütün lisansüstü öğrencilerinden okumalarını isteyen Onat, eserin, en geç, lisansüstü eğitim sırasında okunmasını tavsiye etmiştir.

⁵³ Kitabın, kütüphanesinin kıymetlilerinden olduğunu söyleyen Onat, eserin tenkit yönüne ve İslam geleneğini anlamadaki katkılarına dikkat çekmiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1256200938689306629>.

24. Rıza Yıldırım, *Geleneksel Alevilik: İnanç, İbadet, Kurumlar, Toplumsal Yapı, Kolektif Bellek*, ed. Tanıl Bora (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018).⁵⁴

Araştırma-İnceleme Örnekleri:

1. James C. Davis, *İnsanın Hikâyesi*, çev. Barış Bıçakçı (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011).
2. Hüseyin Gazi Topdemir - Yavuz Unat, *Bilim Tarihi* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2009).
3. John Horgan, *Bilimin Sonu: Bilim Çağının Alacakaranlığında Bilginin Sınırlarıyla Yüzleşmek*, çev. Ahmet Ergenç (İstanbul: Gelecek Yayıncılık, 2003).
4. Joan W. Scott, *Eleştirel Tarih Kuramı: Kimlikler, Deneyimler, Politikalar*, çev. Zerrin Yaya (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2017).
5. Thomas L. Friedman, *Dünya Düzdür: Yirmi Birinci Yüzyılın Kısa Tarihi*, çev. Levent Cinemre (İstanbul: Boyner Yayınları, 2006).
6. Aldous L. Huxley, *Algı Kapıları: Cennet ve Cehennem*, çev. Mehmet Fehmi İmre (Ankara: İmge Kitabevi, 1995).
7. Oliver Sacks, *Bilinç Nehri*, çev. Dürrin Tunç (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2019).
8. Robert B. Downs, *Dünyayı Değiştiren Kitaplar*, çev. Erol Güngören (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000).
9. Elliot Aronson - Timothy Wilson - Robin Akert, *Sosyal Psikoloji*, çev. Okhan Gündüz (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012).
10. Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri: Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik* (İstanbul: 1000 Temel Eser Yayınları, 1969).⁵⁵

⁵⁴ Aleviliği bir "insanlık mirası" olarak gören ve onun sorunlardan beslenenlerce tüketildiğini ifade eden Onat, kitabın yazarına sabrı, samimiyeti, cesareti ve başarısı dolayısıyla tebriklerini bildirmiştir. Eseri zevkle okuduğunu belirtmiş, öncelikle de, kendilerini "Alevi" olarak tanımlayanların okumasına dair umudunu dile getirmiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1069999629251567617>.

⁵⁵ Kitabın, kütüphanesinin kıymetlilerinden olduğunu söyleyen Onat, eserin, kültür değişmelerini, Türkiye'nin 1950'li yıllara kadarki macerasını, Türkiye sevdalısı bir bilim adamının nasıl çalıştığını, günümüzde düşünce dünyamızın nasıl sığlaşmış olduğunu görmek ve anlamak isteyenler için yararlı olacağını bildirmiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1254140080299675648>.

11. Erich Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak: İki Varoluş Biçimi Üzerine İnceleme*, çev. Aydın Arıtan (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1991).
12. Erich Fromm, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri: Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Bir İnceleme*, çev. Şükrü Alpagut (İstanbul: Payel Yayınevi, 1995).
13. Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür I-II-III*, çev. Ebru Kılıç (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005).⁵⁶

Düşünce Yazım Örnekleri:

1. Vamık D. Volkan, *Körü Körüne İnanç: Kriz ve Terör Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri*, çev. Özgür Karaçam (İstanbul: Okuyan Us Yayıncılık, 2005).⁵⁷
2. Vamık D. Volkan, *Divandaki Düşmanlar: Bir Türk Psikanalizin Siyaset Psikolojisi Serüveni*, çev. Serap Erdoğan Taycan (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2013).
3. Eric Hoffer, *Kesin İnançlılar: Kitle Hareketlerinin Anatomisi*, çev. Erkil Günür (İstanbul: Tur Yayınları, 1980).
4. Amin Maalouf, *Ölümcül Kimlikler: Deneme*, çev. Aysel Bora (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2015).⁵⁸
5. Paulo Freire, *Ezilenlerin Pedagojisi*, çev. Dilek Hattatoğlu (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003).
6. Barry Sanders, *Öküzün A'sı: Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi*, çev. Şahnaz Tabir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010).

⁵⁶ Eserin yorduşunu ama ufuk açtığını bildiren Onat, toplum yapısını, ağ topluluğunu, proje kimlikleri anlamak için okunabilecek, mühim bir eser olduğunu söylemiştir. Yazarı, “anlayarak çağa tanıklık eden, geleceğe ışık tutan” sözleriyle niteleyen Onat, onun, “Kimlik, insanların anlam ve tecrübe kaynağıdır” sözüne dikkat çekmiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1249058694932955136>.

⁵⁷ Eleştiricilik ve sorgulayıcılığı kendisi için akademik bir ilke kılan Onat, kitabın, okuyucuda anlam dehlizlerini açtığını/derinleştirdiğini ifade etmiştir. Yazarın, kitabında yer verdiği ve açıkladığı kavramlaştırmalarına kendi anlam dünyasında da sıkça başvurduğu gözlemlenen Onat, kitabı öğrencilerine mutlaka okutma yoluna gitmiştir.

⁵⁸ Yazarı, deneyimlerini ve düşüncelerini değerli bulan Onat, kimlik çatışmalarını anlamada kitabı etkili bulduğunu söylemiştir.

7. Michel de Montaigne, *Denemeler*, çev. Sabahattin Eyüboğlu (İstanbul: Cem Yayınevi, 1970).⁵⁹
8. Erich Fromm, *Sevme Sanatı: Bir Eylem Olarak Sevmek*, çev. Işıtan Gündüz (İstanbul, Say Yayınları, 1989).
9. Erich Fromm, *Olma Sanatı: Oto-Analiz, Öz-Farkındalık ve Meditasyon Üzerine*, çev. Orhan Düz (İstanbul: Say Yayınları, 2017).
10. Erich Fromm, *Psikanaliz ve Din*, çev. Aydın Arıtan (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1991).
11. Erich Fromm, *Rüyalar, Masallar, Mitler: Sembol Dilinin Çözümlemesi*, çev. Aydın Arıtan - Kaan H. Ökten (İstanbul: Say Yayınları, 2014).
12. Abraham Maslow, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, çev. Okhan Gündüz (İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2001).
13. Rollo May, *Kendini Arayan İnsan*, çev. Ayşen Karpaz (İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2000).
14. Rollo May, *Yaratma Cesareti*, çev. Alper Oysal (İstanbul: Metis Yayınları, 1987).
15. Rainer Funk, *Ben ve Biz: Postmodern İnsanın Psikanalizi*, çev. Çağlar Tanyeri (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009).
16. Bruce D. Perry - Maia Szalavitz, *Köpek Gibi Büyütülmüş Çocuk*, çev. Elif Söğüt (İstanbul: Okuyan Us Yayıncılık, 2012).⁶⁰
17. David Eagleman, *Beyin: Senin Hikâyen*, çev. Zeynep Arık Tozar (İstanbul: Domingo Yayınları, 2016).
18. David Eagleman, *Incognito: Beynin Gizli Hayatı*, çev. Zeynep Arık Tozar (İstanbul: Domingo Yayınları, 2013).
19. Daryush Shayegan, *Yaralı Bilinç: Geleneksel Topumlarda Kültürel Şizofreni*, çev. Haldun Bayrı (İstanbul: Metis Yayınları, 2002).
20. Daniel H. Pink, *Aklın Yeni Sınırları: Kavramsal Çağda İş Başarısının 6 Anahtarı*, çev. Aytül Özer (İstanbul: MediaCat, 2006).
21. John D. Barrow, *Olanaksızlık, Bilimin Sınırları ve Sınırların Bilimi*, çev. Nermin Arık (İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2002).

---

⁵⁹ Onat, bu eserin herkesçe okunması ve bilinmesi gerektiğini savunmuştur.

⁶⁰ Eserin, insanı anlamada katkı sağladığını bildiren Onat, eseri, travmayı, travmalı bireyleri ve travma psikolojisini anlayabilmek için işlevli bulduğunu belirtmiştir.

22. Arnold Toynbee - Daisaku Ikeda, *Yaşamı Seçin: Diyalog*, çev. Umut Arık (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1992).

23. Karl R. Popper, *Hayat Problem Çözmektir: Bilgi, Tarih ve Politika Üzerine*, çev. Ali Nalbant (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2005).

24. Stephen R. Covey, *Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı: Kişisel Gelişim İçin Altın Kurallar*, çev. Gönül Suveren - Osman Deniztekin (İstanbul: Varlık Yayınları, 2003).

25. Jennifer James, *Gelecek Zamanda Düşünmek*, çev. Zülfü Dicleli (İstanbul: Boyner Yayınları, 1997).

26. Rowan Gibson, *Geleceği Yeniden Düşünmek: İş Yönetimi, Rekabet, Kontrol, Liderlik, Pazarlar ve Dünya*, çev. Sinem Gül (İstanbul: Sabah Kitapçılık, 1997).

27. Michael Stanford, *Tarihin İncelenmesi İçin Bir Kılavuz*, çev. Can Cemgil (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013).

28. John Tosh, *Tarihin Peşinde: Modern Tarih Çalışmasında Hedefler, Yöntemler ve Yeni Doğrultular*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1997).

29. Paul Johnson, *Entelektüeller*, çev. Ayşe Polat (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2008).

30. Zygmunt Bauman, *Yasa Koyucular ile Yorumcular: Modernite, Postmodernite ve Entelektüeller Üzerine*, çev. Kemal Atakay (İstanbul: Metis Yayınları, 2003).

31. Yuval Noah Harari, *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*, çev. Ertuğrul Genç (İstanbul: Kolektif Kitap, 2015).⁶¹

32. Yuval Noah Harari, *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*, çev. Poyzan Nur Taneli (İstanbul: Kolektif Kitap, 2016).

33. Yuval Noah Harari, *21. Yüzyıl İçin 21 Ders*, çev. Selin Siral (İstanbul: Kolektif Kitap, 2018).

---

⁶¹ Yazarı "ilginç bir kafa" olarak niteleyen Onat, yazarın eserlerini okumaya değer bulduğunu söylemiş, eserleri arasında öncelikle de bu kitabın okunmasını önermiştir.

Roman/Hikâye Örnekleri:

1. Hermann Hesse, *Narziss ve Goldmund*, çev. Kamuran Şipal (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1990).⁶²
2. Hermann Hesse, *Boncuk Oyunu*, çev. Kamuran Şipal (İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2002).
3. Jose Saramago, *Körlük*, çev. Aykut Derman (İstanbul: Can Yayıncılık, 1999).⁶³
4. Cengiz Aytmatov, *Gün Olur Asra Bedel*, çev. Refik Özdek (Ankara: Kesit Tanıtım, 2003).⁶⁴
5. Cengiz Aytmatov, *Cengiz Han'a Küsen Bulut*, çev. Refik Özdek (Ankara: Kesit Tanıtım, 2003).
6. Harper Lee, *Bülbülü Öldürmek*, çev. Füsün Elioğlu (İstanbul: Oda, 1985).⁶⁵
7. Adam Fawer, *Olasılıksız*, çev. Şirin Okyayuz Yener (Ankara: APRIL Yayıncılık, 2006).
8. Umberto Eco, *Gülün Adı*, çev. Şadan Karadeniz (İstanbul: Can Yayıncılık, 1987).
9. Jostein Gaarder, *Sofie'nin Dünyası*, çev. Sabir Yücesoy (İstanbul: Pan Yayıncılık, 2002).
10. Robin Sharma, *Ferrari'sini Satan Bilge*, çev. Filiz Gülerkaya (İstanbul: Pegasus Yayınları, 2010).
11. Gülseren Budayıcıoğlu, *Kral Kaybederse*, ed. Necla Feroğlu (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015).

⁶² Bu romanı, bilhassa ilahiyat öğrencilerinin mutlaka okuması gerektiğini belirten Onat, eseri okuttuğu ve sonrasında üzerinde mütalaa ettiği öğrencilerine, kendilerini romandaki başkahramanlar olan Narziss'e mi, yoksa Goldmund'a mı yakın bulduğunu sormuştur. Ayrıca, bu başkahramanların seçtiği yaşam biçimlerinden hangisinin kişiye daha çok bir şeyler katabileceğini sormuş, her ikisinin de olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilebilecek taraflarını görmek gerektiğini belirtmiştir.

⁶³ Romandaki olay örgüsünü alegorik bir şekilde yorumlayan Onat, eserin sosyolojik manada bir "körleşme" mesajı taşıdığını ifade etmiştir.

⁶⁴ Cengiz Aytmatov'u ve eserlerini çok önemseyen Onat, onun bütün eserlerinin okunması gerektiğini dile getirmiştir. Türk Dünyası'nın birleştirici bir gücü olarak gördüğü yazarın, eserlerinde, kendi hayat öyküsünden izler taşıdığını ve Sovyet Türkistan'ının havasını koklamak isteyenler için oldukça işlevli olduğunu söylemiştir.

⁶⁵ Akademik hayatında "anlam" ve "anlama" üzerinde sıkça duran Onat, bu romanın "anlama" eylemine olan katkısına dikkat çekmiştir.

12. Ahmed Hamdi Tanpınar, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2015).⁶⁶
13. Kemal Tahir, *Devlet Ana* (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1989).⁶⁷
14. Amin Maalouf, *Yüzüncü Ad: Baldassare'nin Yolculuğu*, çev. Samih Rifat (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016).
15. Hasan Ali Ediz, *Eşyaların Hikâyesi* (İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1958).⁶⁸

Söyleşi Örnekleri:

1. Emin Tanrıyar - Kemal H. Karpat, *Dağı Delen Irmak* (Ankara: İmge Kitabevi, 2008).⁶⁹
2. Muhtar Şahanov - Cengiz Aytmatov, *Şafak Sancısı*, çev. Damira İbrahim (İstanbul: Da Yayıncılık, 2002).⁷⁰

Biyografi/Otobiyografi Örnekleri:

-
- ⁶⁶ Onat, bu eserin mutlaka tanınması gerektiğini söylemiş ve öğrencilerine okumalarını önermiştir.
- ⁶⁷ Yazardan övgüyle bahseden Onat, bu eseri, bir edebiyat ve tarih bilinci kazanmada çok etkili ve değerli bulunduğunu ifade etmiştir.
- ⁶⁸ Kitabın, kütüphanesinin çekirdeği ve en kıymetlilerinden birisi olduğunu söyleyen Onat'a, bu kitabın, kendisinin bir ilkokul üçüncü sınıf öğrencisi iken, sınıf birinciliği sebebiyle, okul idaresi tarafından hediye edildiği bilinmektedir. O, bu kitapla, "süreçleri iyi anlayabilmek ve sağlıklı değerlendirebilmek için ilk kaynağa, başlangıç noktasına gitmenin gerekli olduğu" sonucuna vardığını ifade etmiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim: 25 Nisan 2021, <https://twitter.com/Hasanonat/status/1248894223379763200>.
- ⁶⁹ Nitelikli bir akademisyenin, bilim adamının nasıl yetiştiğini anlayabilmek için Kemal H. Karpat ve onun hayat mücadelesiyle tanışmak gerektiğini belirten Onat, "dağı delen ırmak" benzetmesini önemseyini belirtmiştir. Bir söyleşi örneği olarak, eseri beğendiğini ifade etmiş, Karpat'ın vefatında da kendisinden "Dağı Delen Irmak" diye bahsederek üzüntüsünü dile getirmiştir. O, Karpat'ın Romanya'da Türk/Müslüman olduğu için, Türkiye'de ise muhacir olduğu için nispeten benimsenmeyişi manidar bulmuştur. Ayrıca, bu eser üzerinde mütalaa edilirken Onat'ın başvurduğu ifadelerden, bu tarzda bir söyleşinin kendisiyle de gerçekleştirilmesini gönlünden geçirdiği çıkarsanmıştır.
- ⁷⁰ Onat, bir söyleşi örneği olarak en beğendiği ve en çok tavsiye ettiği eserlerden olan bu kitabı, bilhassa, Türk Dünyasına ilgi duyanlara tavsiye etmiştir. Türkistan coğrafyasını ve halkını, Sovyet döneminde oraya hâkim olan atmosferi tanımak adına eseri faydalı bulunduğunu ifade etmiştir. Bazı derslerinin belli bir bölümünü bu kitap üzerinde konuşmaya ve tartışmaya ayırdığı görülen Onat, eserin tarihten edebiyata, sosyolojiden antropolojiye, çok çeşitli alanlarda sohbetler içermesi dolayısıyla da eseri kıymetli bulunduğunu ifade etmiştir.

1. Victor E. Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak (Ankara: Edesos Yayınevi, 1991).⁷¹
2. Stefan Zweig, *Montaigne*, çev. Ahmet Cemal (İstanbul: Can Sanat Yayıncılık, 2012).⁷²
3. Stefan Zweig, *Dünya Fikir Mimarları I-II-III*, çev. Gürsel Aytaç (Ankara: İş Bankası Yayınları, 1989).⁷³
4. Lesley Hazleton, *İlk Müslüman: Hz. Muhammed'in Hikâyesi*, çev. C. Erdal Bodur (İstanbul: Sespa Yayıncılık, 2015).⁷⁴
5. Mahatma Gandhi, *Bir Özyaşam Öyküsü: Yaşadığım Gerçeğin Öyküsü*, çev. Vedat Günyol (İstanbul: Cem Yayınevi, 1984).
6. Miriam Williams, *Kutsal Fahişeler: Tanrı'nın Çocukları Tarihten Fahişelikle Geçen On Beş Yılım*, çev. M. Barlas Çevikus (İstanbul: Varlık Yayınları, 1999).⁷⁵
7. Roger Garaudy, *Hatıralar: Yüzyulumuzda Yalnız Yolculuğum*, çev. Cemal Aydın (İstanbul: Timaş Yayınları, 2019).
8. Gershom Scholem, *Sabetay Sevi: Mistik Mesih*, çev. Eşref Bengi Özbilen (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011).⁷⁶
9. Carlo Ginzburg, *Peynir ve Kurtlar: Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni*, çev. Ayşen Gür (İstanbul: Metis Yayınları, 1996).
10. Eyüp Öztürk, *II. Abdülhamid Döneminde Bir Mehdilik İddiası: Halepli Bir Köylünün Sıradışı Hikâyesi* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2019).⁷⁷

---

⁷¹ Onat'ın, öğrencilerinden okumalarını istediği ilk kitaplardan olan bu eser, kendince çok önemsenmiş ve insanın anlam arayışını iyi tahlil edebilmek için muhakkak incelikle okunması gerektiği savunulmuştur.

⁷² Kitabı, biyografi türünün ne olduğunu anlayabilmek adına ilk önce okunması gereken eserlerden birisi olarak gören Onat, onu başarılı bir biyografi örneği olarak değerlendirmiştir.

⁷³ Eseri, aynı yazarın Montaigne hakkındaki biyografisinden sonra okunması gereken eseri olarak gören Onat, eserde hayat öykülerinin anlatıldığı isimleri tanımak gerektiğini belirtmiştir.

⁷⁴ Kitapta tartışılacak hususlar olduğunu, ancak kitabı okumaya değerli bulunduğunu belirten Onat, kitabın, bir kadının gözünden Hz. Muhammed'in hayatını okumak ve anlamak bakımından farklı bir pencere açtığını dile getirmiştir.

⁷⁵ Kitabı, sorgulama ve taassubu yenme hareketinin önemi bağlamında değerli bulan Onat, yazarın tecrübelerini okumanın yarar sağlayacağını, onun, bazı dini gruplarda belirgin bir şekilde görülen köleşme olgusunun dinamiklerini çözümlenmede yardımcı olabileceğini savunmuştur.

⁷⁶ Onat, eserin, kurtarıcılık iddiasıyla ortaya çıkanları bütüncül bir bakış açısıyla anlayabilmek için değerli bir misal sunduğunu belirtmiştir.

⁷⁷ Kitabın, Carlo Ginzburg'un "Peynir ve Kurtlar" adlı eserini anımsattığını bildiren Onat, kitabı, "ortaya çıkmak için fırsat kollayan kurtarıcılık müddeilerini ve kurtarıcı beklentisini anlamayı kolaylaştıracak bir mikro tarih çalışması" olarak nitelenmiş ve zevkle okuduğunu söylemiştir. Bkz. Onat, [Tweet], erişim:

SONUÇ

Günümüz eğitim ve kültür dünyasında üzerinde en çok durulan meselelerden bir tanesi de “okuma” hakkındadır. Okumanın niteliğini geliştirme, okuma alışkanlığı edinme, okuma kültürü oluşturma gibi istek, beklenti ve arayışlar, çağımızın eğitim ve kültüre dair temel sorunlarından birkaçını teşkil etmektedir. Bunların çözümüne yönelik bir takım teoriler ortaya atılmakta, modeller oluşturulmakta, birbirinden farklı yaklaşımlar öne sürülmektedir. Bunların çözüme kavuşturulabilmesi için, ömrünü okumaya adanmış bir bilim ve düşünce insanının örneğinde yeni bir okuma anlayışının benimsenebileceği varsayılmakta ve bu kişinin, çağımızın en etkili akademisyenlerinden, Mezhepler Tarihçisi Prof. Dr. Hasan Onat’ın olabileceği kabul edilmektedir. Onat’ın okuma kültürü, kendisinin okumaya verdiği önem, engin okuma bilinci ve okuma sevdası, çok okuduğu kadar da çok okutması ve okumada kendisine has bir usul ve üsluba sahip olması dolayısıyla, bu iş için biçilmiş bir kaftan olarak görünmekte ve miras bıraktığı okuma kültürünün epistemolojisi ve metodolojisini belirleyip teorik ve pratik çerçevesini çizmek, böylece onu ölümsüz kılarken, aynı zamanda bu orijinal kültür modelinin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamak ve okurların dünyasında yeni bir ses getirmek amaçlanmaktadır. Onun okumaya dair ortaya koyduğu tanım, nitelik, amaç, önem ve yarar belirlemeleri, okuma kültürünün teorisini oluşturan motivasyon odakları, yöntem örüntüleri ve süreç algıları, son olarak da, okuma kültürünün pratik veçhesi bir kompozisyon dahilinde alternatif bir okuma modeli olarak sunulmaktadır. “Onat okuma modeli” olarak kavramlaştırılan bu model, literatürde var olan okuma modellerinin her birinden bir iz taşıması sebebiyle, karma/kombine bir model olarak değerlendirilmiştir. Eleştirci okuma ve universal okuma tarzlarının yoğun bir şekilde gözlendiği model, sistemlilik ve bilinçlilik gibi işletimcilerle aktive edilmektedir. Modelde, okuma etkinliğinden en yüksek verimin elde edilmesi hedeflenmekte, okuma materyali konusunda seçici davranılmakta ve okuma bir çarklı sistem kadar ince bir süreç olarak ele alınmaktadır. Düşünme, anlama ve bilme gibi temaların hâkim olduğu model, çok

sayıda kazanım içeren bir okuma pratiği imkânı sunmaktadır. Model, etkileşimli okuma vurgusuyla da öne çıkmakta, bunu, ferdi okuma faaliyetini taçlandıran bir üst anlam çabası olarak takdir etmektedir. Onat'ın okuma kültürünü ve modellenen okuma sistematüğını, yine Onat'ın tavsiyeleri üzerinden pratiğe dökmek isteyenler ve neleri okuması gerektiği konusunda zihninde soru işaretleri olanların başvurabileceği ve istifade edebileceği bir seçme eser örnekleri listesi de mevcuttur. Onat'ın geride bıraktığı okuma kültürü, unutulmaya yüz tutmadan daima canlı kalacak, birçok insanın hayatına dokunacak ve okuma alanında yeni bir çığır açacaktır.

KAYNAKÇA

- Güneş, Firdevs. “Kâğıttan Ekranı Okuma Alanındaki Gelişmeler”. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5/1 (2016), 1-18.
- İnce Samur, Özgül. *Bireye Okuma Kültürü Edindirme İzlenesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- İnce Samur, Özgül. “Türkiye’deki ve Dünya’daki Çalışmaların Tanıklığında ‘Okuma Kültürü’”. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 11/22 (2014), 157-188.
- Karadeniz, Şenol - Yılmaz, Bülent. “Ankara’daki Halk Kütüphanecilerinin Okuma Alışkanlığı Üzerine Bir Araştırma”. *Türk Kütüphaneciliği* 31/2 (2017), 223-244.
- Körkuyu, Serhat Adem. *Okuma Kültürü Edindirme Sürecini Etkileyen Temel Değişkenlerin İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Onat, Hasan. “Dersler ve Sohbetler” (Elif Büşra Hahnert - Merve Turpcu - Tolga Kaan Değirmenci, Yazılı Notlar, 2018-2020).
- Onat, Hasan. [Tweet’ler]. Erişim: Nisan 2021. <https://twitter.com/Hasanonat>.
- Ungan, Suat. “Okuma Alışkanlığımızın Kültürel Altyapısı”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2008), 218-228.

SUMMARY

Reading is one of the indispensable, most important individual and social actions that humanity has continued for about 4500 years, together with the writing that is accepted as found by the Sumerian civilization in the light of the available historical data. Reading, which is the main way of accessing information, education, communication and taking part in social life, is a social necessity for individuals of all ages, professions, educational attainment, social status and economic level. This action, which can be accepted as a prerequisite for a quality life, is the most basic skill that enables individuals to adapt to rapid changes. While it forms the basis of acquiring knowledge, it also forms the basis of the power of critical thinking and interpretation. The fact that reading is one of the most effective elements in the individual's being a part of the society and culture to which he/she belongs and at the same time forming his/her personality should not be ignored.

One of the most emphasized issues in today's education and culture world is about "reading". Desires, expectations and pursuits such as improving the quality of reading, acquiring reading habits, and creating a reading culture are some of the main problems of our age regarding education and culture. A number of theories are propounded to solve them, models are created, and different approaches are put forward. In order for these to be resolved, it is assumed that a new understanding of reading can be adopted in the example of a scientist and thinker who has devoted his/her life to reading, and it is accepted that this person may be Historian of the Sects Prof. Dr. Hasan Onat, one of the most influential academics of our time. Onat's reading culture seems to be a perfect fit for this work, due to the importance he attaches to reading, his vast awareness of reading and his love of reading, the fact that he makes read as much as he reads, and that he has a unique way and style in reading. Thereupon, it is aimed to determine the epistemology and methodology of the reading culture he legated and to draw its theoretical and practical framework, thus making it immortal, while at the same time ensuring that

this original cultural model reaches large masses and bringing a new voice in the world of the readers.

His definition, quality, purpose, importance and benefit determinations about reading, and motivational focuses, method patterns and process perceptions that form the theory of reading culture, and finally, the practical aspect of reading culture are presented as an alternative reading model within a composition. As it is known, the models systematized about the act of reading are the models of development, operation, interaction and reading techniques that came to the fore with the constructivist education approach. In the developmental model, the development of reading skills is seen as a process that begins in the pre-school period and continues into later years; In the operational model, it is argued that reading occurs as a result of combining word recognition and comprehension processes; In the interaction model, the teaching of reading and the development of reading skills are linked to the continuous interaction between three variables: reader, text and environment; In the reading techniques model, it is suggested that the reader should apply various techniques in order to improve his reading skills. It is here that, in addition to these four models, we come across the possibility of a new model, a unifying and harmonizing upper version. This model, which was conceptualized as the “*Onat's reading model*”, has been evaluated as a mixed/combined model since it has a trace from each of the existing reading models in the literature.

The methodology of the model is examined in six items: motivation, acquiring a reading culture, selectivity, reading procedure, reciprocity and continuity. These are the original components that reveal the theoretical structure of the model. It, in which critical reading and universal reading styles are observed intensively, is activated by operators such as systematicity and consciousness. In it, it is aimed to obtain the highest efficiency from the reading activity, the reading material is selective and reading is handled as a fine process as a wheel system. It also stands out with the emphasis on interactive reading, and appreciates it as a meta-meaning effort that crowns individual reading activity.

The backbone of the practical dimension of the model, on the other hand, is the culture of reading, which Onat personally exemplifies with his life. His reading culture has been witnessed to a small or large extent by everyone who knew him closely, thanks to the love of reading that he has and tried to instill in his students. Almost all of the undergraduate and graduate students who were interested in reading and knocked on his door solely had the chance to experience it directly. Onat's personally orienting them to read books, motivating them, "teaching them to read", assigning them some works to read and evaluating, then devoting special time to them and discussing these works with them individually or collectively made his authentic reading culture to be recognized practically. As a matter of fact, his reading model includes three motional themes, namely thinking, understanding and knowing, and offers a reading practice opportunity that includes many gains. These also give clues about the outputs of the model.

There is also a list of selected works that can be consulted and benefited by those who want to put into practice Onat's reading culture and modeled reading systematics, and those who have question marks in their minds about what to read, again based on Onat's recommendations. It was found useful to present this list, which was created by compiling the names of the books that Onat, who had thousands of books into his life, realized that he had read and touched on his life, and that he recommended his students to read, as an alternative reading list. These works are grouped under six different literary genres: religion/sects historiography examples, research-study examples, thought writing examples, novel/story examples, conversation examples, biography/autobiography examples. It is hoped that the reading list, which consists of nearly a hundred works, will create a reading awareness due to the nature of the works. Through this article, the reading culture that Onat left behind will always remain alive without being forgotten, will touch the lives of many people and will open a new era in the field of reading.